

1983-03-25

11.392-3766-76

Sundsvalls kommun
851 85 SUNDSVALL

Byggnadsminnesförklaring av "nybygget" Gudmundstjärn på fastigheten Gudmundtjärn 1:1, Indals socken, Sundsvalls kommun

Fråga om byggnadsminnesförklaring av "nybygget" Gudmundstjärn har väckts den 17 juni 1976.

Byggnadsnämnden har i yttrande till kommunstyrelsen 1981-09-01 tillstyrkt byggnadsminnesförklaring med föreslagna skyddsföreskrifter.

Gudmundstjärns ägare, Sundsvalls kommun, har vid kommunstyrelsens sammanträde 1982-03-30 tillstyrkt byggnadsminnesförklaring med föreslagna skyddsföreskrifter.

Gudmundstjärn är ett nybygge och familjejordbruk från slutet av 1700-talet. (Olof Pärsson fick 1779 tillstånd att här skapa ett nytt hemman). Det isolerade läget förutsatte ett långt drivet självhushåll. Som mest fanns här 23 byggnader. Bland de 20-tal som återstår finns man-gårdsbyggnader, bagarstuga, ladugård, stall, smedja, bastu, mangelbod, kvarn, såg och spånhyvel.

För att Gudmundstjärn ska kunna åskådliggöra äldre tiders bosättning i skogsbygd fordras att det grundläggande samspelet mellan ett väl differentierat markutnyttjande och bruket av olika anläggningar på gården vidmakthålles på ett riktigt sätt. Genom att förklara gården för byggnadsminne och den närmast omgivande marken som naturreservat säkras och underlättas vården och bruket av Gudmundstjärn på ett kulturhistoriskt och ur naturvårdssynpunkt riktigt sätt.

Länsstyrelsen förklarar med stöd av 1 § lagen om byggnadsminnen (1960:690) "nybygget" Gudmundstjärn på fastigheten Gudmundtjärn 1:1, Indals socken, Sundsvalls kommun för byggnadsminne.

Länsstyrelsen meddelar enligt 2 § samma lag följande skyddsföreskrifter:

- ./.
1. De 19 byggnaderna - på karta som tillhör dessa föreskrifter markerade med 1-16 och 21-23 - får inte rivas eller till sitt yttre byggas om eller på annat sätt förändras.

2281 - P83/0325-2

1983-03-25

11.392-3766-76

2. I byggnaderna nr 2, 3, 5-7, 9, 11-13 får åtgärder inte vidtagas som medför ingrepp i stomme eller befintlig planlösning. Vad gäller byggnaderna 14 och 15 får ej heller göras ingrepp i maskineri och vattenrännor.
3. Byggnaderna skall underhållas så att de inte förfaller. Vård och underhållsarbeten skall utföras på ett sådant sätt att det kulturhistoriska värdet inte minskar.
4. Det till anläggningen närmast hörande markområdet som avgränsats med röd linje på illustrationsplan tillhörande dessa föreskrifter skall hållas i sådant skick att byggnadernas utseende och karaktär inte förvanskas. I övrigt gäller för området föreskrifter i enlighet med länsstyrelsens beslut om bildande av naturreservat.

Länsstyrelsen lämnar råd och anvisningar i fråga om underhållet av byggnaderna.

Om ändring av byggnadsminnet i strid mot meddelade skyddsföreskrifter finnes nödvändig för att byggnaderna skall vara till nytta eller sådan ändring eljest kan anses vara påkallad av särskilda skäl, får länsstyrelsen enligt 3 § lagen om byggnadsminnen meddela tillstånd härtill.

Beslut i detta ärende har fattats av styrelsen. I beslutet deltog landshövding Bertil Löfberg, ledamöterna Björn Eliasson, Vidar Fahlén, Sture Jansson, Ivar Nordlander, Lage Nyhlén, Harald Olsson, Tage Rödén, Bertil Rönnberg samt tjänstgörande suppleanterna Svante Adelhult, Sven Lindström, Curt Nyström, Olle Sandberg, Margit Wacking och Alf Wedin.

I den slutliga handläggningen deltog även länsantikvarie Bengt Häger, föredragande, förste länsassessor Olle Fernström, länsarkitekt Örjan Mohlund, byrådirektör Bengt Norén och länsråd Nils Sjölin.

- ./. Besvärshänvisning till kammarrätten i Sundsvall enligt bilaga PLY nr 2.

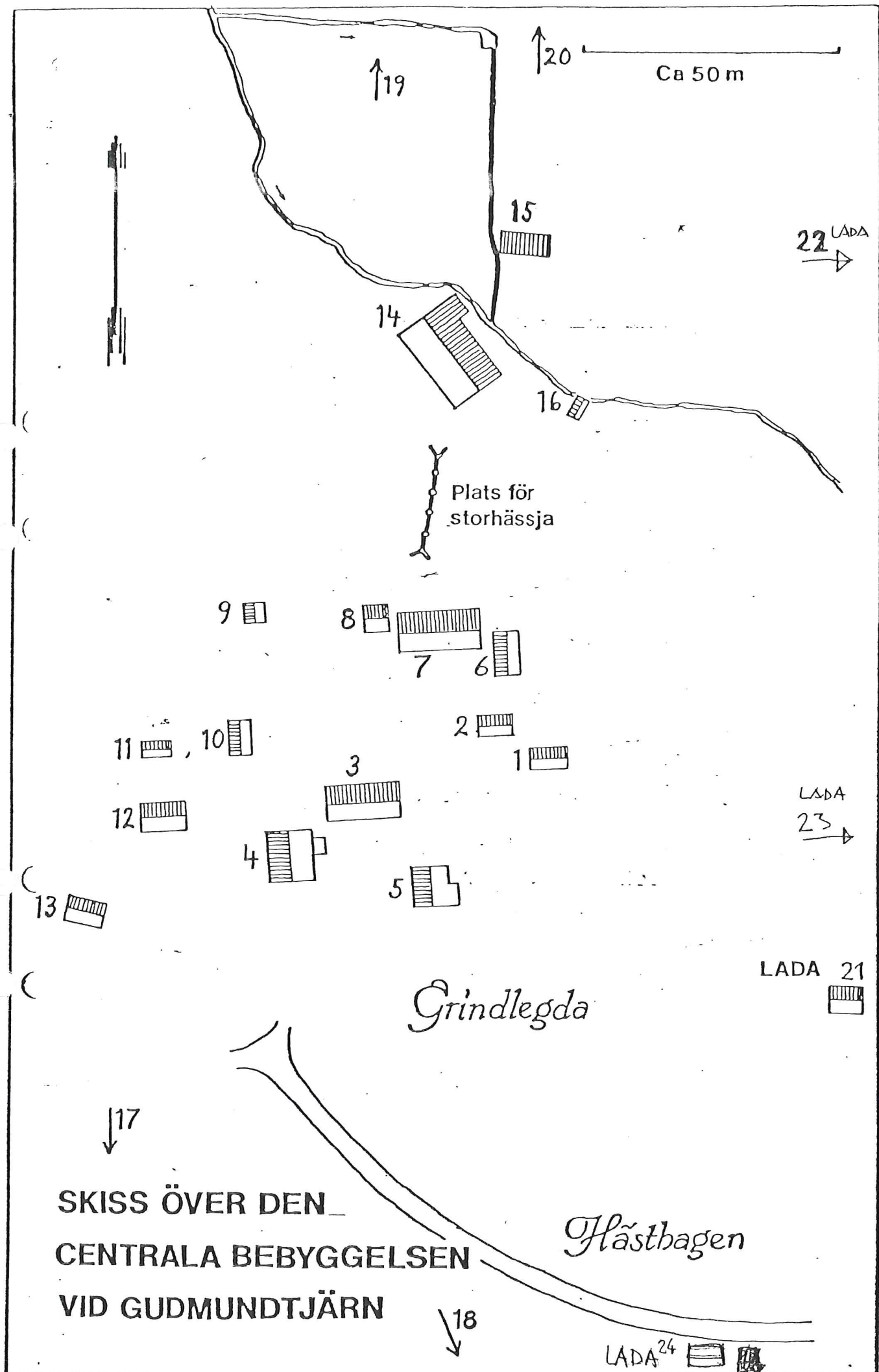

Bertil Löfberg

Bengt Häger

1983-03-25

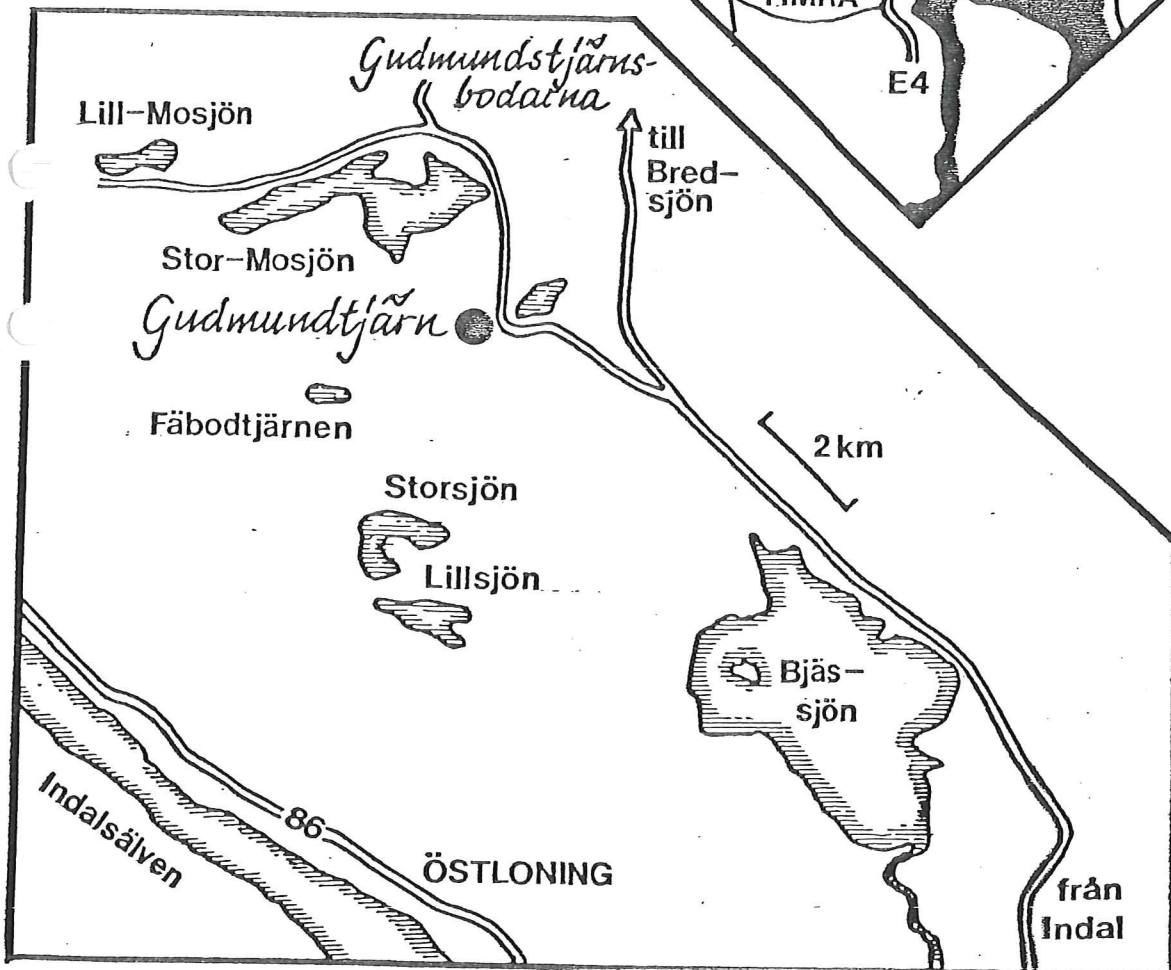
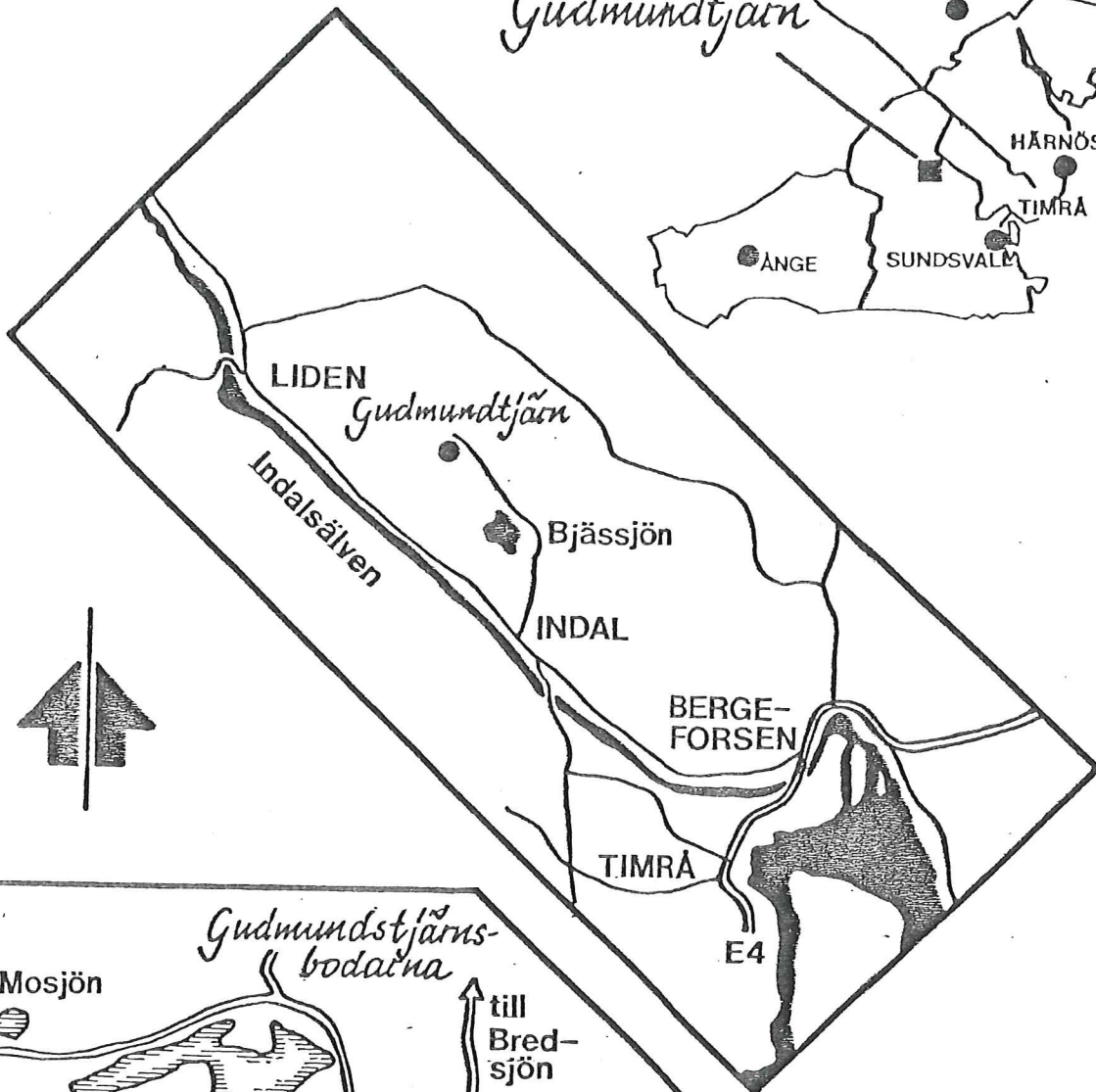
11.392-3766-76

Bilagor
Karta/Skiss
Illustrationsplan
Besvärshänvisning

VAR LIGGER GUDMUNDTJÄRN ?

Gudmundtjärn

Data om reservatet

Reservatsbeslut	1981- - , dnr
Skötselplan	Fastställd i samband med reservatsbeslutet
Revidering av planen	Skall ske senast 1991
Ekonomisk karta	18 H Dc (18702) med reservatsgräns
Berörda fastigheter	Gudmundtjärn 1:1 och Nolby 1:7
Socken, kommun, län	Indals socken, Sundsvalls kommun, Västernorrlands län
Areal	71 ha varav 60 ha mark och 11 ha vatten
Markägare	Gudmundtjärn 1:1 Sundsvalls kommun, 851 85 SUNDSVALL Nolby 1:7 x)
Förvaltare	Sundsvalls kommun i samråd med länsstyrelsen

Gudmundtjärn

Gudmundtjärn är ett familjejordbruk från slutet av 1700-talet. Det relativt isolerade läget, 10 km NV Indals kyrka, bidrog till utvecklingen av ett långt drivet självhushåll. Den ensliga gården, med sina många bevarade byggnader för olika funktioner har uppmärksamats även utanför länet.

-
- x) Ytterbom, Jonas Valfrid
Andersson, Emil
Andersson, Bror
Andersson, Erik
Melin, Nils Emanuel
Ytterbom, Jonas Valdemar
Andersson, Jonas Uno
Ytterbom, Karin Anna Elibeth
Ytterbom, Olof Anders Bertil
Ytterbom, Jonas Valfrid

MOSJÖHOLM

(Kom till i slutet av 1600-talet)

Förste brukaren Nils Pärsson

Pär Nilsson (f 1715) och gift
med Anna (f 1720).
Barn: Nils och Olov

Nils och Olov Pärsson

GUDMUNDTJÄRN

Lonings allm. Kronofastighet.
Började uppodlas 1778 av:

Olov Pärsson (f 1755 d 1839). Gift
med Gunilla (f 1766 d 1792). Ater
gift: Sara (f 1761 d 1839). Två sö-
ner i första giftet: Per och Jon.
I andra giftet: Nils och Sara.

Nils Olovsson (f 1806 d 1855), gift
med Ingrid (f 1806 d 1884). En dot-
ter: Sara Lena

Sara Lena (f 1833 d 1928) gift med
Erik Jonsson (f 1828 d 1911). Fem
barn, varav tre dog i späda ålder.
Ingrid (f 1857 d 1941) var ogift och
Nils.

Nils Olov Eriksson (f 1863 d 1943)
gift med Märta (f 1877 i Mosjöholm,
d 1967). Tre barn: Sara (Thea) f 1906,
Annna f 1909 och Frida f 1911.

Gudmundtjärn såldes till Indals-Lidens
kommun i hopp om bevarande. Med kom-
munsammanslagningen 1974 överfördes
Gudmundtjärn i Sundsvalls kommuns ägo.
Restaureringsarbeten pågår.

ANM.

Boplats på nuv. snickarbodens
plats. Fångse byggdes för en ko
och get. Rågsvedjor bröts. År
1792 fanns 1 tld åker och 5 tld
äng, 1 häst, 2 kor, 1 kviga och
5 getter. Skördades 7 skylar
(1 skyl = 12 buntar) korn.

Kom följande till: Bagarstuga,
Allbergstorp, lador, vedbod,
uthus, bastu och vattenledning.

Såg- och kvarnhuset byggdes 1870
72. Vadmalstämp, smedja m fl
byggnader tillkom. Mangårdsbygg-
naden byggdes till med ytterli-
gare två rum.

Nya boningshuset byggdes 1902
där förut det gamla stallet
stått. Ny ladugård 1929, stall
och spånhyvel. Stormyrans dika-
des och odlades. Vägen tillkom
1923.

Märta Eriksson upptecknade Gud-
mundtjärns historia.
Av hennes dotter Thea Lindström
finns en detaljerad beskrivning
intalad på band. Har ytterliga-
re beskrivit för författaren
till denna publikation.

Sammanställning av
Gudmundtjärns ägare
och några huvuddrag
från gårdens utveck-
ling.

Målsättning

Gudmundtjärn skall bevaras som ett levande minnesmärke över forna tiders bosättning i skogsbygd. Förhållandena under gårdens mest intensiva period, kring det senaste sekelskiftet, skall i första hand utgöra rättesnöre för restaureringsarbetet och det framtida brukandet. Förvaltningen av reservatet skall syfta till dels att för dagens besökare och kommande generationer visa hur människan i samklang med naturen kunde leva och verka utan att vara beroende av och bunden till större kollektiv dels att ge en bild av dåtidens livsvillkor och levnadsmiljö i Indalen.

För att denna målsättning på sikt skall kunna förverkligas helt måste någon bo på och bruka gården. I avvaktan på att ekonomiska och andra förutsättningar skapas för bosättning skall restaureringsarbetet fortsätta tills samtliga byggnader åtgärdats. Även restaurering av övriga anläggningar samt markarbeten och skogsskötsel skall utföras enligt denna plan oberoende av om önskemålet om bosättning på gården kan förverkligas.

Byggnader

Som mest fanns det totalt, inklusive vidhängande torp och fäbodvall, ca 35 byggnader varav 29 låg inom reservatsområdet. Av dessa återstår i dag mangårdsbyggnad, bostadsbyggnad, snickarbod, bagarstuga, stall, ladugård, risbod, smedja, vedbod, mangelbod, härbre, bastu, såg- och kvarnhus, spånhyvel, tvättstuga, jordkällare, lador samt lämningar av Kajsas- och Allbergstorpen.

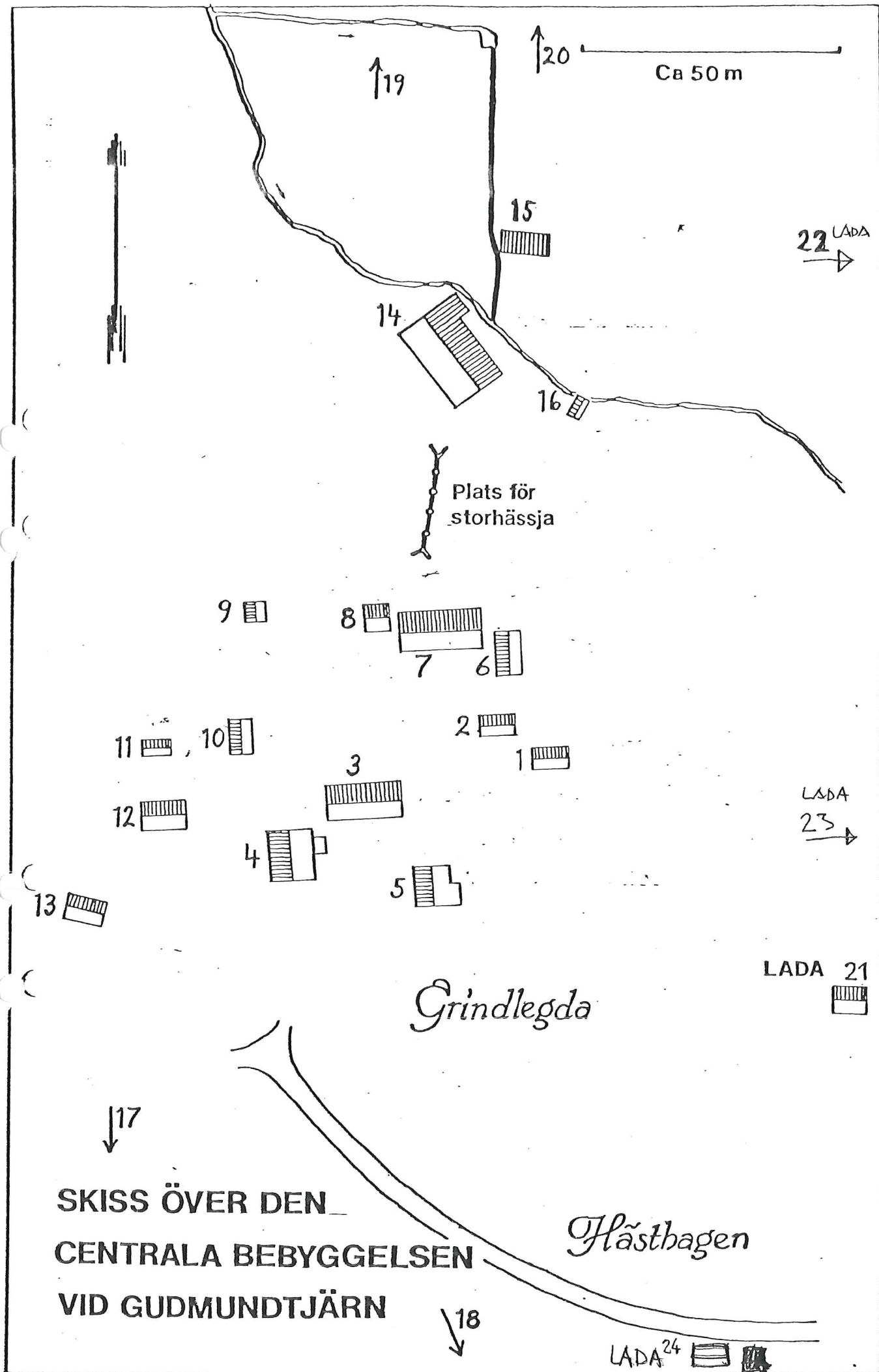
Översiktskartan och byggnadsbeskrivningen nedan ger en uppfattning om byggnadsstrukturen på Gudmundtjärn.

Översikt av byggnader och lämningar av byggnader 1980

1. Jordkällare
2. Snickarbod. Uppförd omkring 1860. På denna plats stod det första bostället. Det revs och flyttades till Kajsastorpet för att bli torpstuga.
3. Mangårdsbyggnaden uppfördes mellan 1800 - 1815. Ursprungligen bestod den av två rum och farstu. Huset har sedan påbyggts i etapper.
4. Nya boningshuset 1902 - 1903
5. Bagarstugan kom till 1830. Användes även som bostad under sommar-månaderna.
6. Stallet uppfördes 1902. Det ursprungliga stallet stod på nuvarande boningshusets plats.
7. Nya ladugården 1929.
8. Risbod. Här hackades ris som strö till djuren i ladugården. Användes tidvis som fårhus.
9. Smedja
10. Vedbod
11. Mangelbod
12. Härbre, som flyttades från sin ursprungliga plats på Allbergstorpet
13. Bastu 1930. Användes till torkning av säd.
14. Såg- och kvarnhuset byggdes på 1860-talet.
15. Spånhyveln 1920. För tillverkning av takspån.
16. Tvättstuga i direkt anslutning till bäcken.
17. Kajsastorpet. (Ej dagsverkstorp). Avsöndrades i början av 1800-talet. Återinköptes kring 1900. Bestod av torp, fängse, lada och jordkällare.
18. Huggarkojan. Kom till i slutet av 1800-talet.
19. Allbergstorpet. Kom till i mitten på 1800-talet. Var ett dagsverks-torp. Beboddes av Johan Petter Allberg under femtio år mot dags-verken på Gudmundtjärn. Torp, fängse, härbre, lada och jordkällare.
20. Fäbodvallen Gudmundsbodarna. Byggdes 1884. Avsöndrat från fastig-heten och ägs av den siste brukarens barnbarn. Vallen består av fyra byggnader och jordkällare.

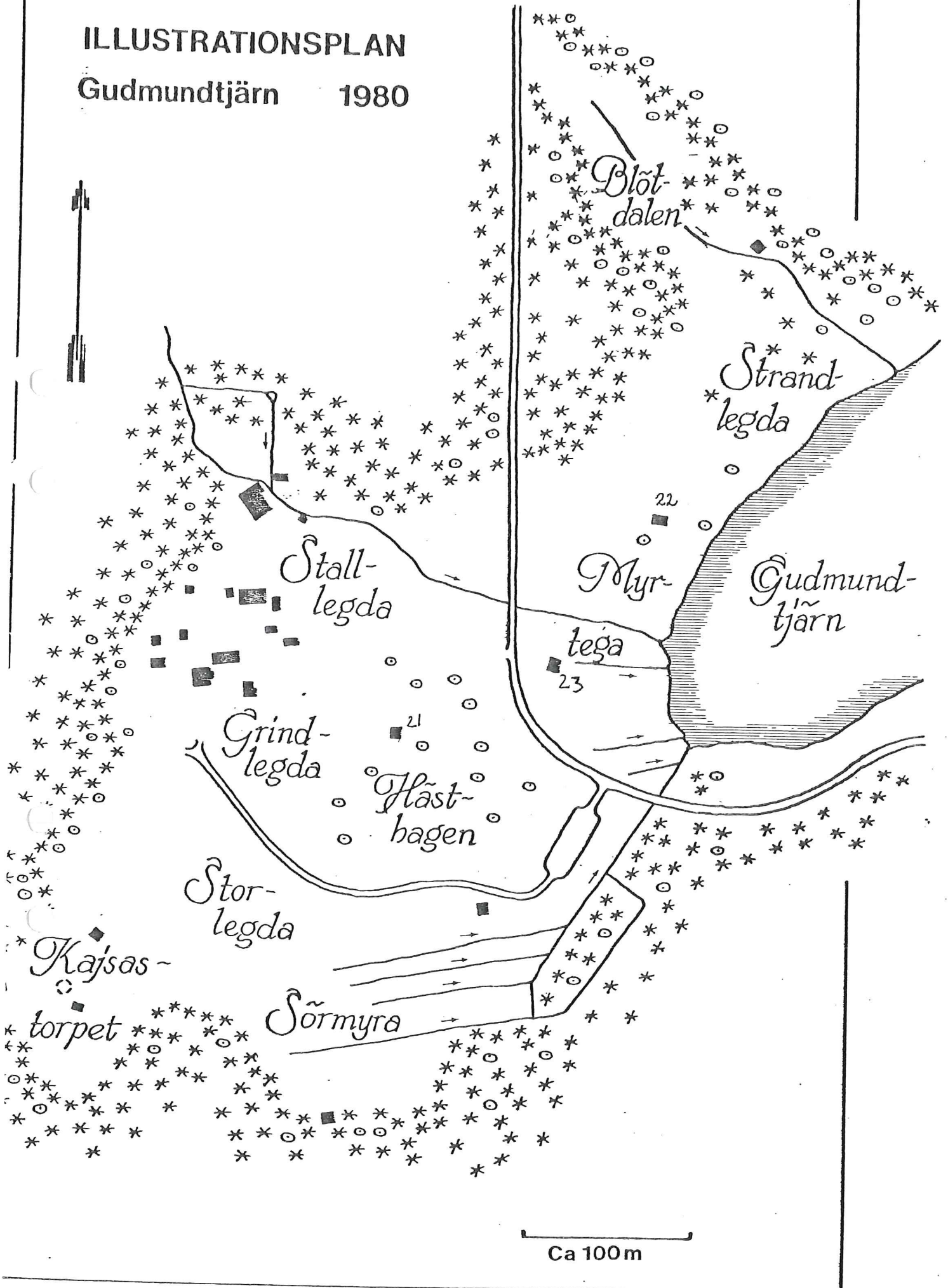
Utöver uppräknade byggnader tillkommer lador och kvarvarande grunder.

ANM. Vattenförsörjningen åstadkoms genom genomborrade stockar, lagda under jord, sedan 1863. Vattnet togs vid en källa i anslutning till bäcken.

ILLUSTRATIONSPLAN

Gudmundtjärn 1980

Åtgärdsförslag

Restaureringsåtgärder skall prioriteras med ledning av det akuta åtgärdsbehovet. Planering och utförande skall ske i överensstämmelse med länsstyrelsens beslut om byggnadsminne och i samråd med länsstyrelsen (länsantikvarien). Upprustning och brukande av bostadsbyggnaden får ske i en utsträckning som inte minskar dess värde som byggnadsminne.

Målsättning

Byggnaderna skall i huvudsak återfå samma utseenden och konstruktioner som tidigare samt liknande funktioner som de ursprungligen var ämnade för. Snickarboden kan dock nyttjas som raststuga för besökare.

Jordbruksjorden

Den för bete och odling användbara marken ligger i huvudsak i anslutning till byggnaderna. Följande namngivna lotter kan urskiljas: Stallegda, Grindlegda, Storlegda, Sörmyra, Hästhagen, Myrelegda, Strandlegda, Blötdalen och Allbergstorpet. Se kartan på sid ().

Eftersom jorden inte brukats under de senaste 40 åren har den till stor del vuxit igen. Till en början kan ett par hektar utan större svårigheter plöjas upp. Resten av den f d odlingsmarken behöver mer genomgripande markbehandling och vegetationsröjning.

Jordarten är en svagt lerig moränjord. I den mån en ordnad växtföljd användes vid tiden för sekelskiftet så ingick i denna korn, havre, potatis (mandel, blå mandel och jämtlandsröd). På någon mindre yta hade man rovor som foder åt korna. Tidigare odlades även humle i ringa omfattning. Vallar förekom inte utan man tog det mesta höet från "hackslått" och "myrslått".

Målsättning

I första hand skall den odling, växtföljd och djurhållning rekonstrueras som tillämpades kring sekelskiftet.

I andra hand skall anläggas mindre odlingar för demonstration av övriga tidstypiska växter från jordbruk och köksträdgårdar i Medelpad.

Åtgärdsförslag

Den tidigare odlade marken skall avverkas, risrensas och dräneras där så behövs. I första hand skall Stallegda, Grindlegda, Sörmyra och Storlegda bearbetas och odlas upp med stråsäd eller som betesvall med lågväxande grässorter för att tills vidare läggas "i malpåse".

Senare skall allteftersom planer och resurser växer fram legdorna sättas in i en planerad växtföljd. Samråd bör ske med Hushållnings-sällskapet om vilka grödor som är intressanta i studiesyfte.

Demonstrationsparceller skall läggas ut med olika grödor och informationsskyltar i pedagogiskt syfte.

Slutligen skall all odlingsjord brukas som åker eller vall i den utsträckning och med de växtarter som gällde tidigare.

Kreatur

Som mest fanns det 6 kor, 3 kalvar, 1 häst, 5 - 6 får och tidvis 1 gris på gården.

Målsättning

Gudmundtjärn skall tillföras så många djur som gården förmår att föda. De djurslag ska nyttjas som förr var vanliga i Indalen. Beträffande fjällkon bör överläggningar ske med naturvårdsverket om att på Gudmundtjärn hålla en mindre besättning som genbank.

Åtgärdsförslag

Fjällkor och några får skall anskaffas. För att de röjda markerna skall kunna hållas öppna i avvaktan på att driften av gården kan komma igång bör betesfår lånas av närmaste fåruppfödare.

Skogen

I början av Gudmundtjärns historia hämtade man huvudsakligen brännved och virke till byggnationer från skogen. I mindre utsträckning förekom kolning. Skogen sågs även som en viktig försörjningskälla genom sin produktion av kreatursfoder, jaktbart villebråd, bär och örter. Först under senare tid öppnades möjligheter att sälja sågtimmer och andra virkessortiment.

Målsättning

Vid avgränsningen av naturreservatet har avsikten varit att i huvudsak följa horisontlinjen kring sänkan med gården och tjärnen så som den uppfattas från gårdstunet. Det innebär att avverkningar på omgivande mark inte kommer att synas från gården.

Skogsmarken skall i möjligaste mån vara kontinuerligt skogbärande. Kalavverkning skall undvikas.

Förvaltningen av ståndsskog och skogsmark skall syfta till

1. att bibehålla en skogklädd inramning av byggnader och jordbruksmark
2. att bidra till vedförsörjningen och övrigt virkesbehov vid framtida bosättning på gården
3. att producera skogsbete vid framtida bosättning på gården
4. att utgöra strövområde med uppmärkta stigar

Virkesproduktion och ekonomiskt resultat skall inte vara bestämmande för skötseln av skogen på reservatet.

Åtgärdsförslag

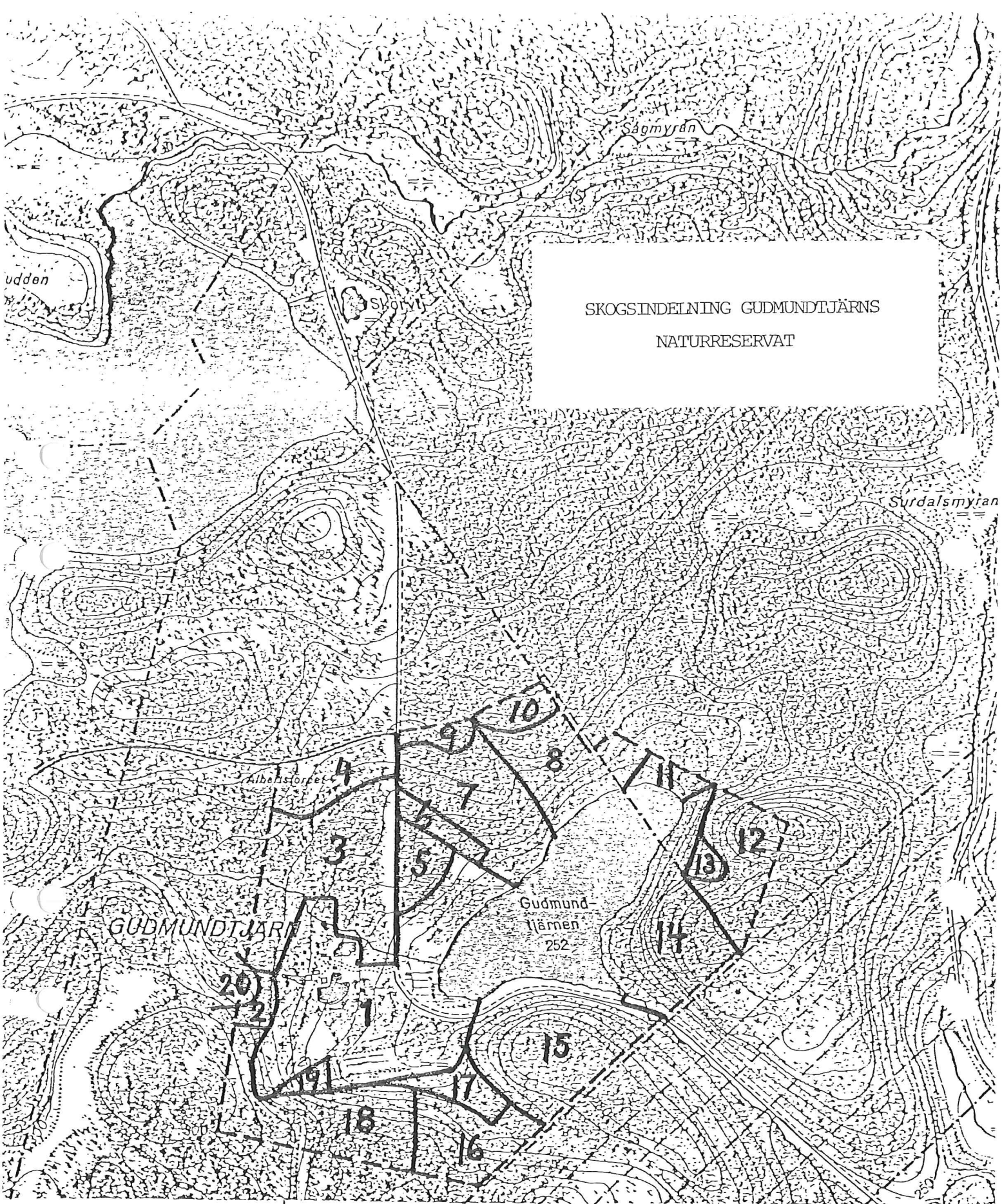
Förslaget avser en skötselperiod på 10 år från fastställelsen av planen.

Avverkningar i form av gallringar skall ske enligt anvisningarna i tabellen nedan. I övrigt kan uttag ske vid stormfällning, torka eller annan skada på stånskogen.

När skogsbete blir aktuellt skall reservatet inhägnas i huvudsak efter reservatsgränsen.

Inga föryngringsåtgärder skall vidtas inom skötselperioden, så vida inte någon större skada på skogen inträffar.

Inga åtgärder får vidtas av reservatförvaltningen på fastigheten Nolby 1:7 utan att samråd har skett med markägarna. Se i övrigt tabellen nedan.

SKOGSINDELNING GUDMUNDTJÄRNS
NATURRESERVAT

GUDMUNDTJÄRNS

Gudmund-
tjärnen
252

VÄSTLÖNING

17°2'

INDALS S:N
INDALS-LIDENS K:N
MEDELPÄDS D:A

17 H SUNDSVALL 9c ÖSTLÖNING

897

Skalan 1:10000

500 400 300 200 100 0

500

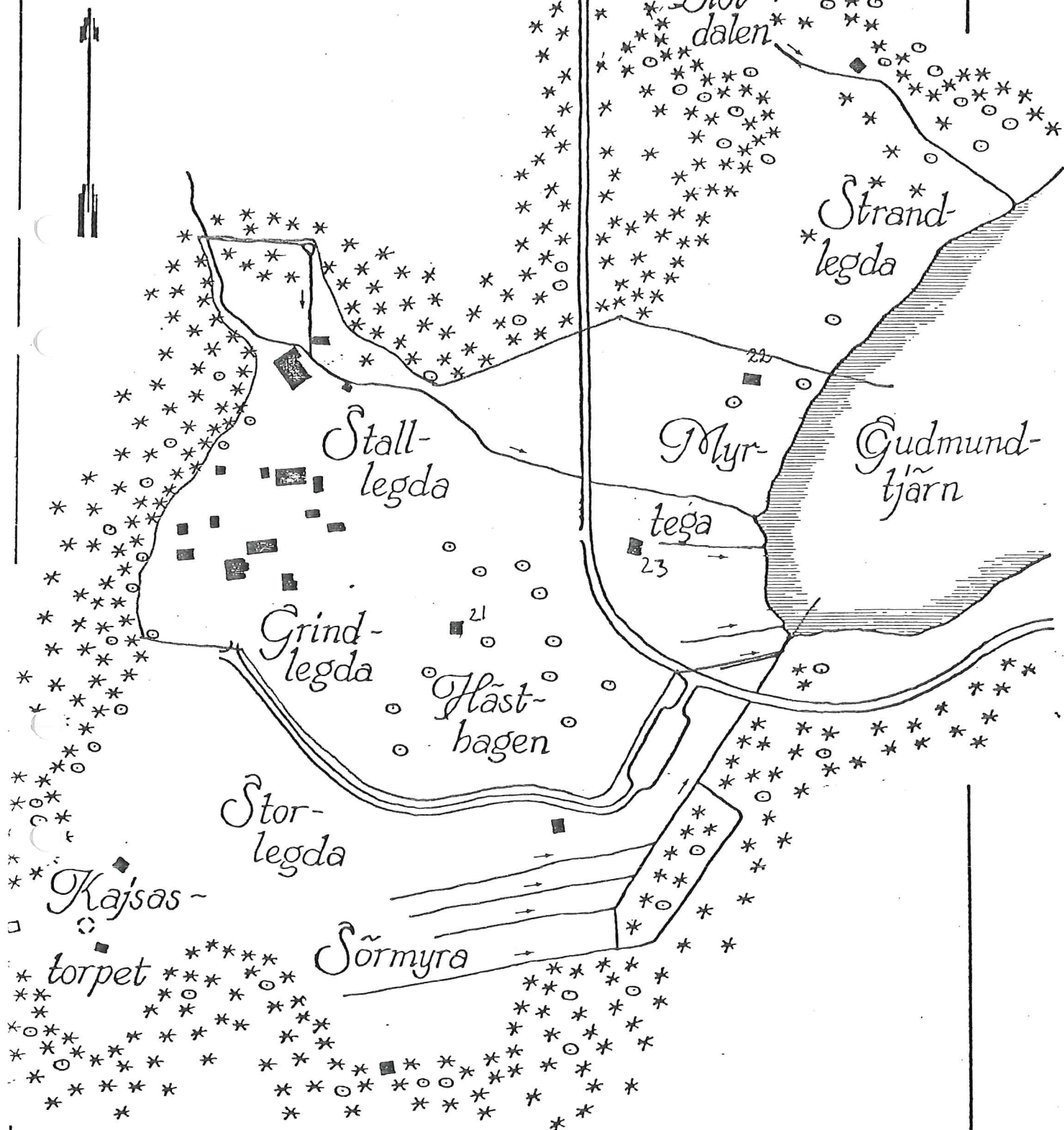
1000 meter

NATURVÄRDSENHETEN

TRYCKT AV SVENSKA REPRODUKTIONS AB, STOCKHOLM 1967

ILLUSTRATIONSPLAN

Gudmundtjärn 1980

Ca 100m

GUDMUNDTJÄRNHus nr 4. Nya mangårds-
byggnaden

Exteriör, stomme plan-
lösning (eg skulle in-
redningen också med)

Timmerbyggnad i 1 1/2 vån,
inkladd med stående locklist-
panel. Taket nu täckt med
plåt. Fyrdelad plan med utan-
påliggande men inkladd farstu.
Inredning från omkr 1940, som
är mycket tidstypisk och en-
hetlig. Två gavelrum på vinden.

Hus nr 3. Gamla stugan

Exteriör, stomme, plan-
lösning, spisar, rester
av fast inredning

Utknutad timmerbyggnad i två
våningar. Okladd med undantag
av någon meter vid skorstens-
stocken som är skyddad av
lockpanel. Taktäckning av
hyvlad spån. Putsad skorsten.
Planlösning en variant av par-
stuga. Ursprungliga dörrar och
fönster finns i stor utsträck-
ning kvar (huset troligen till-
och påbyggt vid tillfälle)

Hus nr 5. Bagarstuga
(Sara-Lenas stuga)

Exteriör, stomme, plan-
lösning, kvarvarande
rester av fast inredning

Knuttimrad envårig enkelstuga
med tillbyggnad i timmer på
östra långsidan. Okladd för-
utom tillbyggnad och östra
sidan som har stående lock-
panel. Taktäckning hyvlad spån
Putsad skorsten.

Hus nr 12. Stolpbod, HÄRRE

Exteriör, stomme och
fast inredning

Knutat timmer med gavelskul
åt gården, okladd. Förstuga
under skullen är inkladd med
en vägg av lockpanel. Spåntak.
Ej invändigt besiktigad men
finns sädesbingar och annat
kvar bör dessa bevaras.

Hus nr 13. Sädesbasta

Exteriör, stomme och
fast inredning

Oklätt knuttimmer. Spåntak.
Rökgång leds med plåtrör ut i
bakre gaveln. Samtliga detaljer
som har med funktionen att
göra bevaras.

Hus nr 11. Mangelbod

Exteriör, stomme med
fast inredning inkl.
mangel

Okladd knuttimrad byggnad med
spåntak. Fönster på varje
långsida. Slät bräddörr på
ena gavelnsida.

Hus nr 10. Vedbod

Exteriör, stomme

Okladd knuttimrad byggnad med
spåntak. En enkeldörr på
vardera gaveln.

Hus nr 9, Smedja

Exteriör, stomme, hård
och övrig fast in-
redning

Oklädd knuttimrad byggnad.
Kallmurad skorsten. Fönster-
lösa ljusöppningar och bräd-
dörr på ena gaveln. Relativt
välbevarad invändigt med bälg
o dyl. Spåntak.

Hus nr 8. Risbod

Exteriör

Timmerbyggnad med utknutar på
östra sidan, avsågade knutar
på västra. Den senare sidan
är inklädd med stående slät
panel. Spåntak. Fönster saknas
En enkeldörr på vardera gaveln.

Hus nr 7. Ladugård

Exteriör, stomme och
fast inredning i
kostallet

Stolpkonstruktion med timrat
kostall. Väggbeklädnad av
stående slät panel. Spåntak.
Bro upp till höloft på ena
gaveln. Två genomkörbara gångar
på logen med dubbeldörrar på
vardera sida. Enkeldörr till
kostall.

Hus nr 6. Stall

Exteriör, stomme och
fast inredning

Utknutat timmer i stalldelen
som är oklädd. Södra delen av
byggnaden i ett par varv timmer
upptill och nedtill i övrigt
består väggarna av stående
lockpanel. Avtråde utbyggt
som gavelskulle åt norr, med
panelväggar. Spåntak.

Hus nr 2. Snickarbod

Exteriör, stomme och
spis

Knutad timmerbyggnad med gavel-
förstuga i stolpkonstruktion
iklädd med stående panel. I
rummet murad spis och över
taket putsad skorsten. Spåntak.

Hus nr 1. Jordkällare

Exteriör, konstruktion

Jordkällare med väggar och valv
i vald natursten. Bräddörr.

Hus nr 14. Såg- och
kvarnbyggnad

Exteriör, stomme,
maskinerier och vatten-
ränna

Hjulhus och kvarnbyggnad i
timmer. Sågbyggnaden i stolp-
konstruktion klädd med
stående slät panel.
Spåntak.

Hus nr 16. Tvättstuga

Exteriör och stomme

Liten timmerbyggnad med spån-
tak och dörröppning på
gaveln.

Hus nr 15. Spånhyvel

Exteriör, stomme och
maskineri

Stolpkonstruktion med spån-
klätt pulpettak. Öppna väggar.
Kvarnhjul med rester av vatten-
ränna och spånhyvel.

Hus nr 21. Lada

Exteriör och stomme

Knutat timmer. Gavelöppningar.
Luckor och uppfartsbrygga
saknas. Spåntak som delvis
fallit in.

Hus nr 22. Lada

Exteriör, stomme

Knutat timmer. Öppningar på
norra gaveln och västra lång-
sidan. Spåntak. Västra sidan
delvis sönderfallen.

Hus nr 23. Lada

Exteriör, stomme

Knutat timmer. Gavelöppningar
som saknar luckor. Nedfallen
uppfartsbrygga.
Vedtak på näver?

Generellt: Samtliga byggnader omålade. Spåntak gäller
i samtliga fall hyvlad spån.